

Πυρηνοποίηση και διεπιφάνειες

Διεπιφάνειες στερεού/ατμού & στερεού/τήγματος

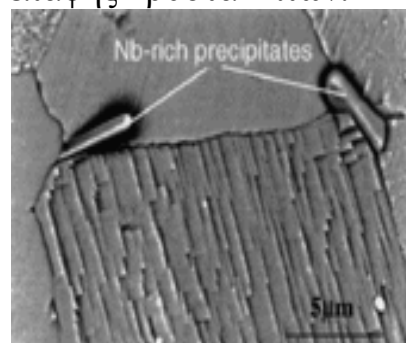
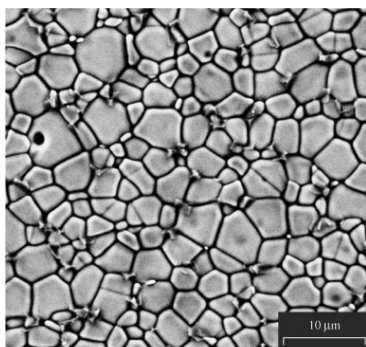
Η ανάπτυξη πυρήνων προάγεται σε διεπιφάνειες στερεού/ατμού, στερεού/υγρού ή μεταξύ διαφορετικών φάσεων σε στερεά. Οι διεπιφάνειες αυτές χαρακτηρίζονται από διαφορετική **ελεύθερη ενέργεια γ** που στα στερεά εξαρτάται από την κρυσταλλική συνάφεια προς την περιβάλλουσα μήτρα και τον σχετικό όγκο που καταλαμβάνει η νέα φάση.

Είδη διεπιφανειών & ελεύθερη ενέργεια διεπιφανειών.

- Διεπιφάνειες στερεού/ατμού-ανάπτυξη (CVD, MBE)
- Διεπιφάνειες στερεού/υγρού-ανάπτυξη (LPE)
- Διεπιφάνειες μεταξύ διαφορετικών φάσεων στα στερεά-μετασχηματισμοί στερεού-στερεού.

Παραδείγματα πυρηνοποίησης & ανάπτυξης νέων φάσεων σε διεπιφάνειες κρυσταλλιτών.

Ιζηματοποίηση Mn_2SnO_4 σε Εικόνα SEM δείγματος SrTiO_3 που διεπιφάνειες πολυκρυσταλλικού περιέχει 1 at.% Nb. Τα ιζήματα, που είναι κεραμικού $\text{SnO}_2\text{-MnO}$ πλούσια σε Nb, εμφανίζονται σε “τριπλά” σημεία επαφής κρυσταλλιτών.

Διεπιφάνειες στερεού/ατμού (S/V).

Η ελεύθερη ενέργεια της διεπιφάνειας προέρχεται από το γεγονός ότι τα άτομα κοντά στην επιφάνεια έχουν λιγότερους γείτονες.

Π.χ. στην fcc $\{111\}$ τα άτομα της επιφάνειας έχουν 9 αντί για 12 πρώτους γείτονες.

Αν ϵ είναι η ισχύς του δεσμού $\Rightarrow$ κάθε δεσμός μειώνει την εσωτερική ενέργεια κάθε ατόμου κατά $(\epsilon/2) \Rightarrow$ **κάθε άτομο της επιφάνειας έχει μεγαλύτερη εσωτερική ενέργεια από τα άτομα του όγκου κατά $(3\epsilon/2)$.**

Αν υποθέσουμε ότι:

- Η συμβολή των δευτέρων γειτόνων είναι αμελητέα
- Η ενέργεια των δεσμών της επιφάνειας ισούται με την ενέργεια των δεσμών στον όγκο του υλικού
- Τότε η ενέργεια της επιφάνειας $\{111\}$ θα είναι

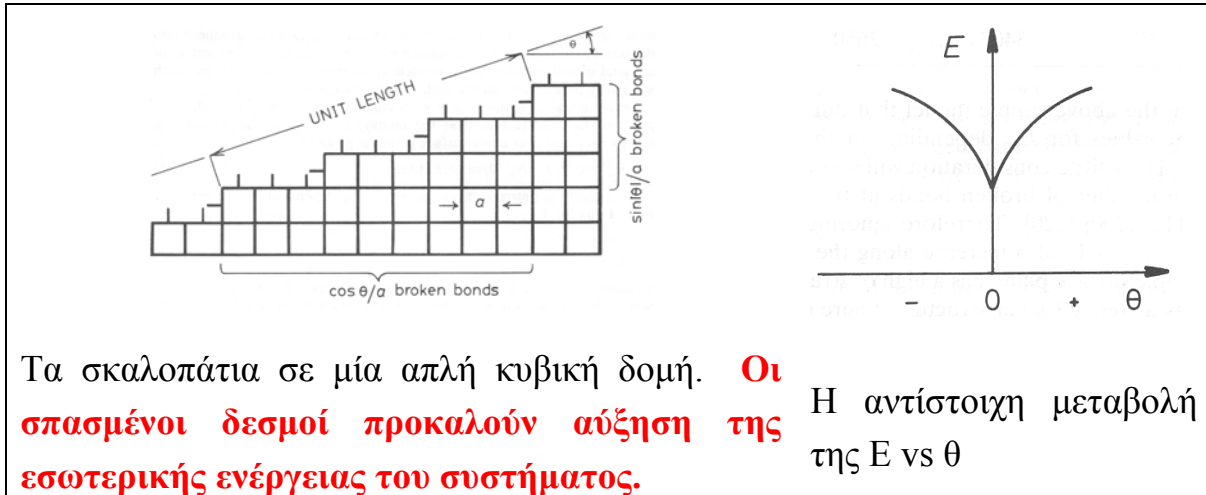
$$E_{SV} = \frac{3}{12} \frac{L_S}{N_A} \quad \text{J/άτομο επιφάνειας}$$

Όπου η λανθάνουσα θερμότητα εξάχνωσης L_S : $L_S = L_m + L_v$, L_m η λανθάνουσα θερμότητα τήξης και L_v η λανθάνουσα θερμότητα εξάτμισης.

Εξάχνωση 1 mole καθαρού στερεού $\Rightarrow$ δημιουργία $12 N_A$ σπασμένων δεσμών

$$\Rightarrow L_S = 12 N_A (\epsilon/2)$$

Οι επιφάνειες με μεγάλους ή άρρητους δείκτες $\{hkl\}$ εμφανίζουν σκαλοπάτια (ledges).

Τα σκαλοπάτια σε μία απλή κυβική δομή. **Οι σπασμένοι δεσμοί προκαλούν αύξηση της εσωτερικής ενέργειας του συστήματος.** Η αντίστοιχη μεταβολή της E vs θ

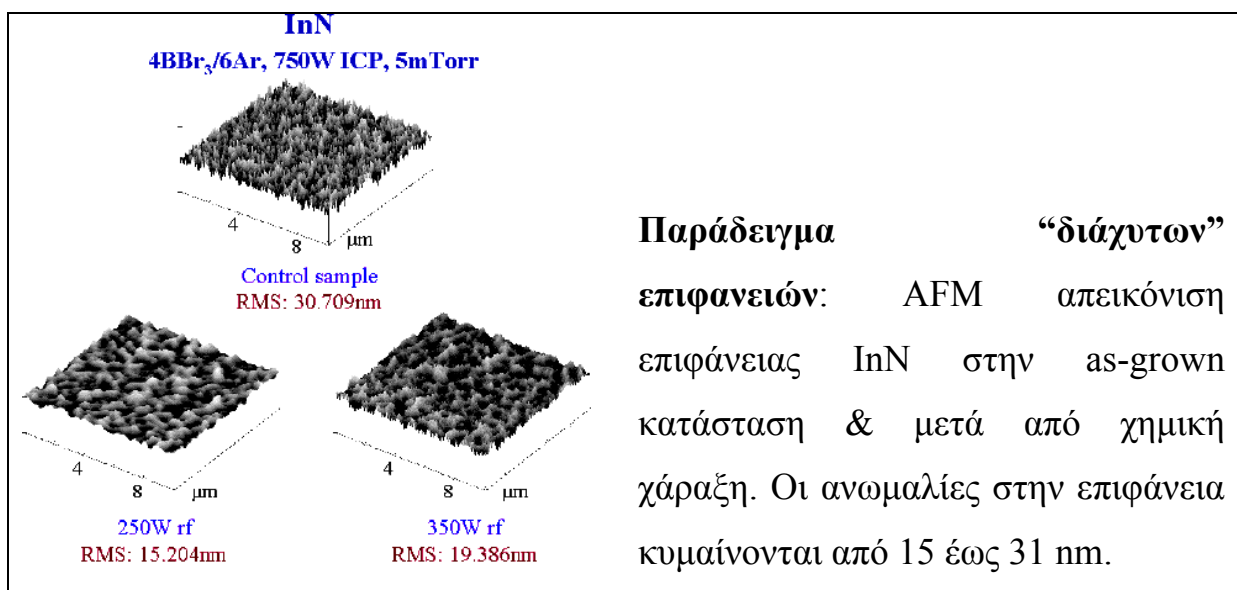
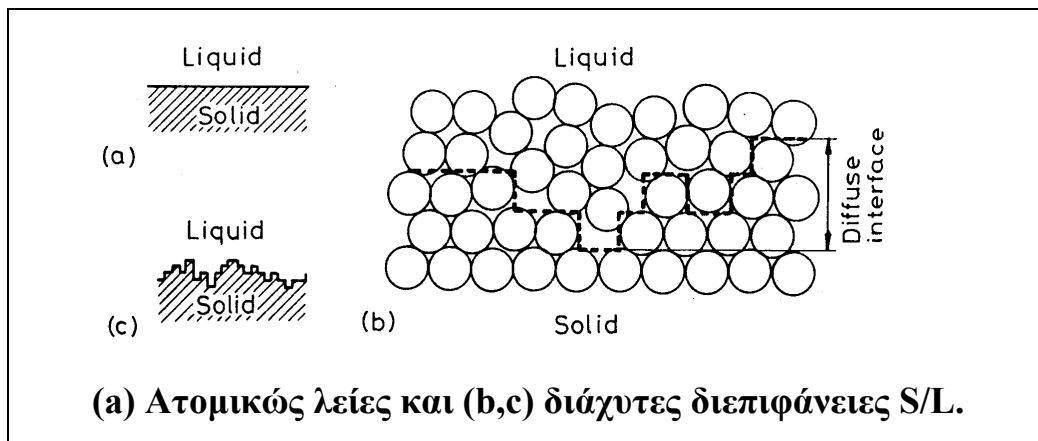
Επίπεδο υπό γωνία θ ως προς το επίπεδο συμπαγούς συσσωμάτωσης θα περιέχει περισσότερους σπασμένους δεσμούς λόγω των ατόμων που υπάρχουν

στα σκαλοπάτια => μεγαλύτερη E_{SV} :
$$E_{SV} = (\cos \theta + \sin |\theta|) \frac{\epsilon}{2a^2}$$
 όπου a η πλεγματική σταθερά.

Διεπιφάνειες στερεού/υγρού (S/L).

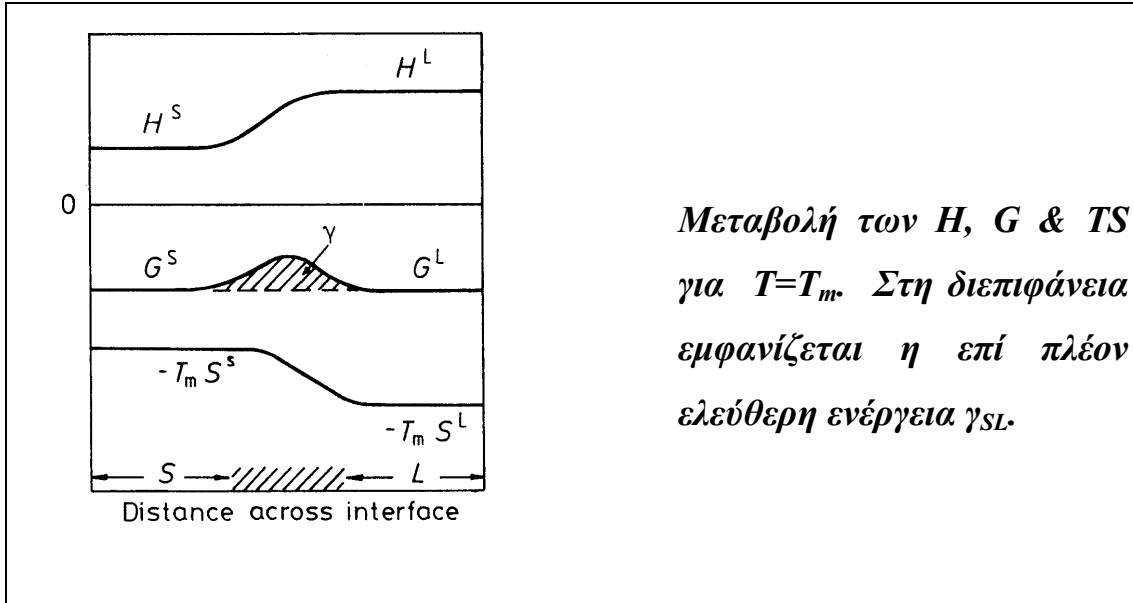
Υπάρχουν 2 τύποι διεπιφανειών S/L:

- **Ατομικώς επίπεδες διεπιφάνειες** με συμπαγή συσσωμάτωση: **πάχος διεπιφάνειας 1 ατομικό επίπεδο** (atomically flat, close packed interfaces, που επίσης αναφέρονται ως smooth ή faceted).
- **Ανώμαλες διεπιφάνειες** (atomically diffuse interfaces που επίσης αναφέρονται ως rough ή non-faceted) : **η μετάβαση από την S $\rightarrow$ L φάση εκτείνεται σε αρκετά ατομικά επίπεδα.**

Στις διάχυτες διεπιφάνειες υπάρχει :

- ⇒ σταδιακή εξασθένιση των δεσμών
- ⇒ αύξηση της αταξίας κατά τη μετάβαση από την S→L φάση
- ⇒ σταδιακή μεταβολή των H & S από τις τιμές όγκου στο στερεό στις τιμές όγκου στο υγρό.

Πότε σχηματίζονται επίπεδες ή διάχυτες διεπιφάνειες?

Σύμφωνα με τη θεωρία του Jackson η πιθανότητα σχηματισμού επίπεδης ή διάχυτης διεπιφάνειας εξαρτάται από τον λόγο $\frac{L_f}{T_m}$ όπου L_f είναι η λανθάνουσα θερμότητα τήξης.

Κρίσιμη τιμή: $\frac{L_f}{T_m} \cong 4R$

➤ $\frac{L_f}{T_m} > 4R$ $\Rightarrow$ επίπεδη διεπιφάνεια

- ισχύει σε στοιχεία όπως Si, Ge, Sb, αμέταλλα.

➤ $\frac{L_f}{T_m} < 4R$ $\Rightarrow$ διάχυτη διεπιφάνεια

- ισχύει στην πλειοψηφία των μετάλλων.

Ανάπτυξη ενός καθαρού στερεού από το τήγμα (διεπιφάνεια S/L)

Η ανάπτυξη της νέας φάσης γίνεται με προσθήκη ατόμων που περνούν μέσα από την διεπιφάνεια και (ταυτόχρονη) κίνηση/μετανάστευση της διεπιφάνειας.

Τρόποι μετανάστευσης S/L διεπιφανειών:

- διάχυτες /ανώμαλες επιφάνειες → συνεχής ανάπτυξη
- λείες διεπιφάνειες → εγκάρσια μετανάστευση με τη συμμετοχή σκαλοπατιών στην επιφάνεια (ledges)

Συνεχής ανάπτυξη διάχυτων διεπιφανειών

Η ελεύθερη ενέργεια ατόμου που διέρχεται μέσω μίας S/L διεπιφάνειας αυξάνεται και η αντίστοιχη ενέργεια ενεργοποίησης είναι $\cong$ με την ενέργεια ενεργοποίησης για τη διάχυση στην L φάση.

Τα άτομα που φθάνουν σε μία ανώμαλη επιφάνεια δεν διαταράσσουν σημαντικά τη διαμόρφωση της επιφάνειας $\Rightarrow$ οι ανώμαλες επιφάνειες έχουν **παράγοντα ενσωμάτωσης** (accommodation factor) $\cong 1$.

Η οδηγός δύναμη για τη στερεοποίηση είναι: $\Delta G = \frac{L}{T_m} \Delta T_i$ όπου L η

λανθάνουσα θερμότητα τήξης & ΔT_i το undercooling της διεπιφάνειας.

Η ταχύτητα στερεοποίησης δίνεται από σχέση της μορφής: $v = k_1 \Delta T_i$ όπου η σταθερά k_1 εξαρτάται από την ευκινησία των διεπιφανειών.

Σχόλιο : Αποδεικνύεται ότι η k_1 παίρνει πολύ μεγάλη τιμή και η στερεοποίηση αρχίζει όταν το undercooling στη διεπιφάνεια είναι $\cong 1\text{K} \Rightarrow$ ισχύει η υπόθεση ότι η διεπιφάνεια S/L έχει $T \cong T_m \Rightarrow$

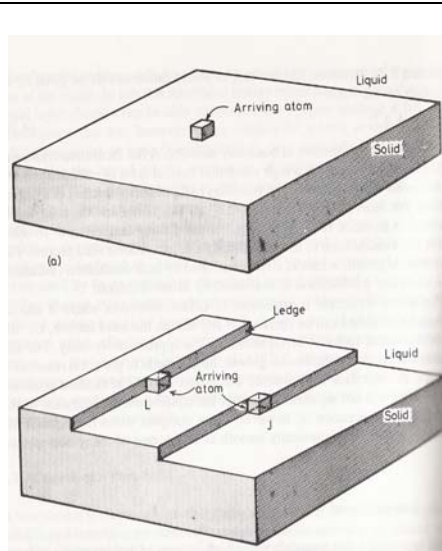
- η στερεοποίηση των μετάλλων συνήθως ελέγχεται από φαινόμενα αγωγής της θερμότητας.
- Κράματα : η ανάπτυξη ελέγχεται από τη διάχυση του διαλύτη.

Εγκάρσια (lateral) ανάπτυξη λείων διεπιφανειών

Τα υλικά με υψηλή εντροπία τήξης σχηματίζουν επίπεδες επιφάνειες με συμπαγή συσσωμάτωση $\Rightarrow$ στην επιφάνεια υπάρχει ελάχιστος αριθμός σπασμένων δεσμών (db).

- ✿ Όταν ένα άτομο περνά από την L στην S φάση $\Rightarrow$
- ✿ $\uparrow$ ο αριθμός των σπασμένων δεσμών $\Rightarrow$
- ✿ $\uparrow$ η ενέργεια της επιφάνειας $\Rightarrow$
- ✿ υπάρχει υψηλή πιθανότητα το άτομο να επιστρέψει στην L φάση $\Rightarrow$ οι **λείες επιφάνειες έχουν μικρό παράγοντα ενσωμάτωσης.**

Η κατάσταση αλλάζει όταν η επιφάνεια περιέχει ledges/σκαλοπάτια και jogs/προεξοχές:

✿ προσθήκη 1 ατόμου σε λεία επιφάνεια
 ⇒ δημιουργία 4 νέων σπασμένων δεσμών (db).

✿ προσθήκη 1 ατόμου σε σκαλοπάτι της επιφάνειας ⇒ δημιουργία 2 db ⇒ μικρή αύξηση της ενέργειας της διεπιφάνειας

✿ δεν σχηματίζονται καινούριοι db όταν το άτομο προστεθεί σε προεξοχή ενός σκαλοπατιού ⇒ η γ της διεπιφάνειας δεν αλλάζει.

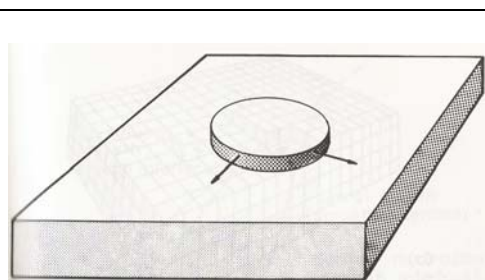
✿ η ανάπτυξη σε λείες S/L διεπιφάνειας & στις σύμφωνες διεπιφάνειες S/S γίνεται με εγκάρσια ανάπτυξη των ledges.

Τρόποι σχηματισμού ledges & προεξοχών (jogs):

- Εκτεταμένη πυρηνοποίηση στην επιφάνεια
- Σπειροειδής ανάπτυξη
- Από διδυμίες (twin boundaries)

Εκτεταμένη πυρηνοποίηση στην επιφάνεια

Η πιθανότητα να σχηματιστεί ένας στερεός πυρήνας από το τήγμα σε ένα στερεό υπόστρωμα αυξάνεται όταν ένας μεγάλος αριθμός ατόμων σχηματίσουν ένα «δισκίδιο».

Σχηματισμός ledge με πυρηνοποίηση στην επιφάνεια. **Οι ακμές του δίσκου αυξάνουν την ενέργεια που πρέπει να αντισταθμιστεί από την ελεύθερη ενέργεια όγκου.**

Το πρόβλημα της ανάπτυξης του δίσκου είναι το 2D ανάλογο της ομογενούς ανάπτυξης ενός εμβρύου $\Rightarrow$ ορίζεται r^* που $\downarrow$ όταν το undercooling $\uparrow$.

Όταν σχηματισθεί ο κρίσιμος πυρήνας η ταχύτητα ανάπτυξης κάθετα στη διεπιφάνεια ελέγχεται από την ταχύτητα πυρηνοποίησης στην διεπιφάνεια.

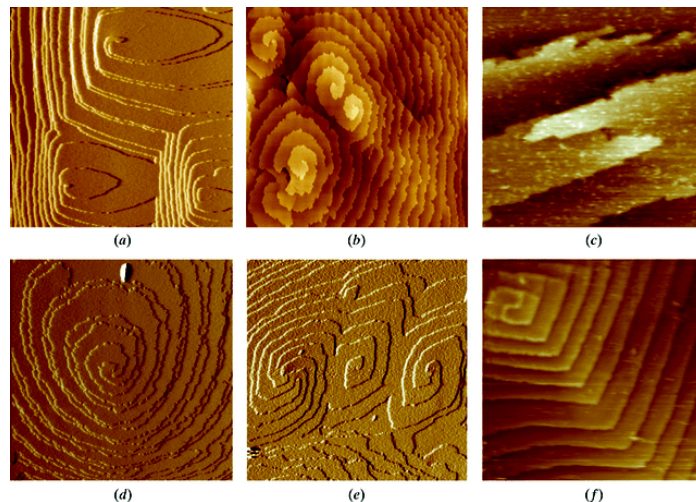
Αποδεικνύεται ότι : $v \approx \exp\left(-\frac{k_2}{\Delta T_i}\right)$ όπου $k_2 \cong \text{σταθ.}$

Ο μηχανισμός αυτός είναι **αναποτελεσματικός** για μικρές τιμές του ΔT_i .

Σπειροειδής ανάπτυξη

Όταν το στερεό περιέχει εξαρμώσεις που τέμνουν την επιφάνεια τότε στο σημείο τομής δημιουργούνται βήματα.

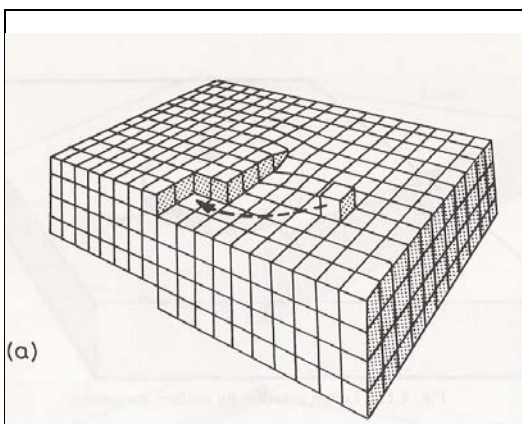
Αποδεικνύεται ότι η ομαλή ταχύτητα ανάπτυξης v για τη σπειροειδή ανάπτυξη είναι: $v = k_3(\Delta T_i)^2$ όπου k_3 σταθερά χαρακτηριστική του υλικού.

Εξαρμώσεις ελίκωσης σε μακρομοριακούς κρυστάλλους

Προσθήκη ατόμων στο ledge $\Rightarrow$ the ledge περιστρέφεται γύρω από το σημείο τομής της εξάρμωσης & της επιφάνειας.

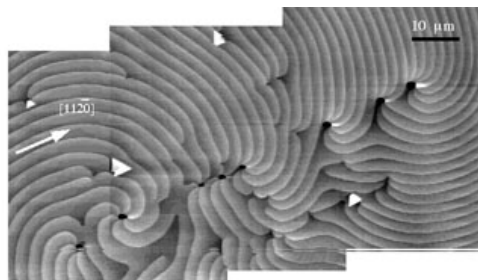
Εάν κατά μέσο όρο τα άτομα προστίθενται με ίση ταχύτητα σε όλα τα σημεία του ledge τότε η γωνιακή ταχύτητα αύξησής του θα είναι αρχικά μεγίστη κοντά στον πυρήνα της εξάρμωσης $\Rightarrow$ προϋούσης της ανάπτυξης το ledge εξελίσσεται σε μία σπείρα. Σταδιακά η σπείρα κλείνει μέχρις ότου φθάσει μία ελάχιστη ακτίνα καμπυλότητας r^* .

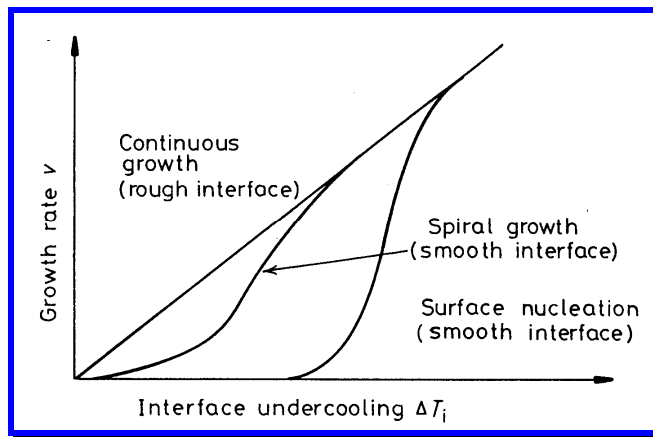
(a)

Σπειροειδής ανάπτυξη. Μία εξάρμωση ελίκωσης που φθάνει στη διεπιφάνεια S/L δημιουργεί το κατάλληλο ledge όπου αρχίζει η σπειροειδής ανάπτυξη. Η προσθήκη ατόμων στο ledge προκαλεί περιστροφή του με γωνιακή ταχύτητα που μειώνεται αυξανόμενης της απόστασης

από τον πυρήνα της εξάρμωσης.

Εξαρμώσεις ελίκωσης σε SiC

Η επίδραση του undercooling ΔT_i στην ταχύτητα ανάπτυξης σε λείες & ανώμαλες επιφάνειες.

- Στις ανώμαλες διεπιφάνειες η ταχύτητα ανάπτυξης αυξάνεται γραμμικά με το undercooling. $v = k_1 \Delta T_i$

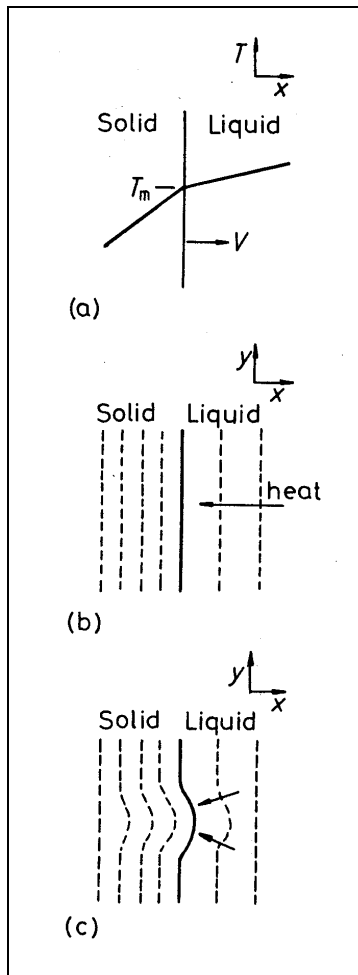
- Στις λείες διεπιφάνειες η πυρηνοποίηση αρχίζει για μεγάλες τιμές του ΔT . $v \approx \exp\left(-\frac{k_2}{\Delta T_i}\right)$

- Στην σπειροειδή ανάπτυξη $v \propto \Delta T^2$ $v = k_3 (\Delta T_i)^2$

Ανάπτυξη δενδριτών-Ρεύματα θερμότητας & σταθερότητα της διεπιφάνειας-

Στα μέταλλα η στερεοποίηση ελέγχεται από την **ταχύτητα απαγωγής της λανθάνουσας θερμότητας στερεοποίησης** από τη διεπιφάνεια S/L.

Οι βαθμίδες θερμοκρασίας στο υγρό & στο στερεό καθορίζουν το εάν η απαγωγή θα γίνει προς την L ή S φάση.

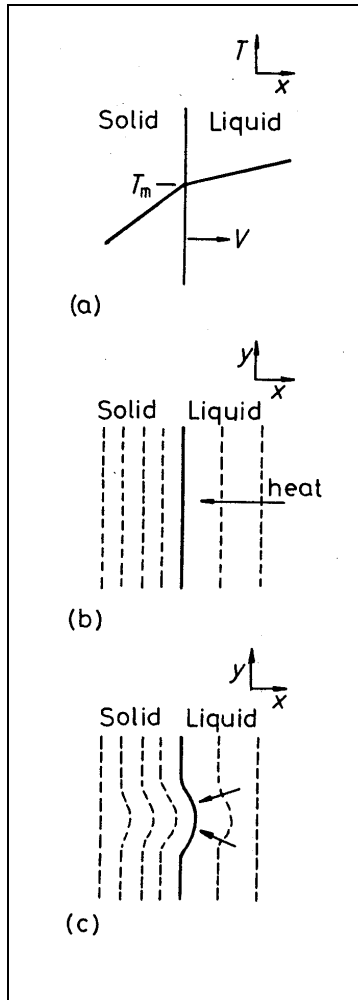
1^η περίπτωση : Θεωρούμε επίπεδη επιφάνεια στερεού που αναπτύσσεται με ταχύτητα v μέσα σε ένα υγρό που έχει υψηλότερη T (υπέρθερμο).

Τα ρεύματα θερμότητας πρέπει να ικανοποιούν τη σχέση:

$$K_S \left(\frac{dT}{dx} \right)_S = K_L \left(\frac{dT}{dx} \right)_L + vL_V$$

όπου K είναι η θερμική αγωγιμότητα και L_V η λανθάνουσα θερμότητα τήξης ανά μονάδα όγκου.

Η ίδια εξίσωση ισχύει και όταν $(dT/dx) < 0 \Rightarrow$ η θερμότητα ρέει προς την υγρή φάση.

Εάν συμβεί μία τοπική αύξηση της ταχύτητας ανάπτυξης $\Rightarrow$ στη διεπιφάνεια σχηματίζεται μια προεξοχή.

• Εάν η ακτίνα καμπυλότητας της προεξοχής είναι αρκετά μεγάλη τότε η διεπιφάνεια παραμένει ισόθερμη με $T=T_m \Rightarrow$

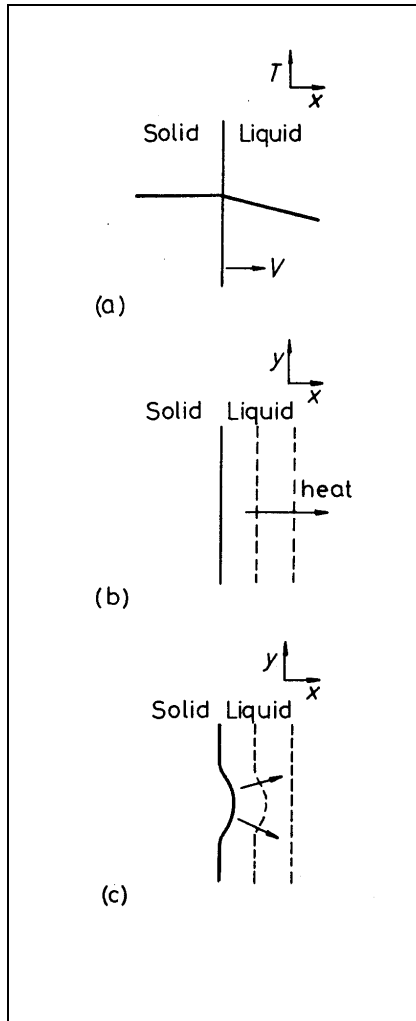
• Η βαθμίδα θερμοκρασίας στην L- φάση στη γειτονία της προεξοχής θα αυξηθεί $\Rightarrow$

• αυξάνεται η ροή θερμότητας προς την προεξοχή

• η ταχύτητα ανάπτυξης μειώνεται σε σχέση με αυτή των επίπεδων περιοχών $\Rightarrow$

• η προεξοχή εξαφανίζεται.

Η περίπτωση αυτή εμφανίζεται όταν η στερεοποίηση γίνεται σε καλούπι (mould) του οποίου τα τοιχώματα είναι πιο ψυχρά από το τήγμα.

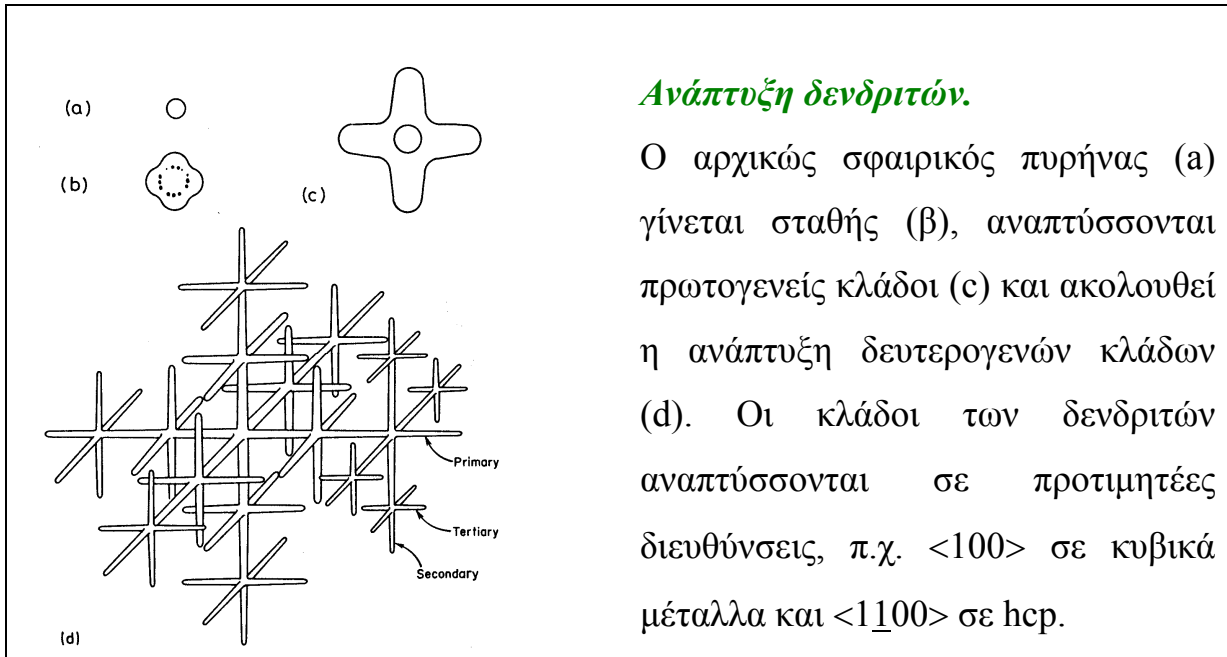

2^η περίπτωση : Το αντίθετο συμβαίνει όταν το στερεό αναπτύσσεται σε ένα supercooled υγρό με $T < T_m$.

- Η θερμότητα στη γειτονία της προεξοχής απομακρύνεται πιο αποτελεσματικά $\Rightarrow$
- προτιμητέα ανάπτυξη του tip $\Rightarrow$
- η διεπιφάνεια S/L που αναπτύσσεται σε ένα supercooled τήγμα είναι ασταθής.

Η κατάλληλη συνθήκη δημιουργείται όταν η πυρηνοποίηση συμβαίνει σε σωματίδια προσμείξεων στον όγκο του τήγματος.

Δεδομένου ότι η πυρηνοποίηση προϋποθέτει supercooling οι πρώτοι πυρήνες αναπτύσσονται μέσα σε supercooled τήγμα και η λανθάνουσα θερμότητα τήξης απάγεται σε αυτό $\Rightarrow$ ένα σφαιρικό σωματίδιο θα αναπτύξει κλάδους προς αρκετές διευθύνσεις.

Ανάπτυξη δενδριτών.

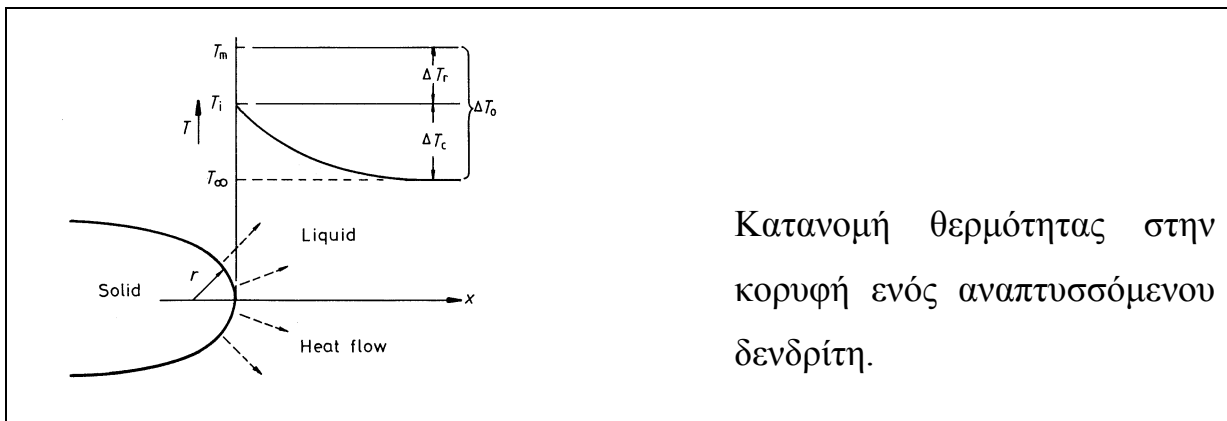
Ο αρχικός σφαιρικός πυρήνας (α) γίνεται σταθής (β), αναπτύσσονται πρωτογενείς κλάδοι (c) και ακολουθεί η ανάπτυξη δευτερογενών κλάδων (d). Οι κλάδοι των δενδριτών αναπτύσσονται σε προτιμητέες διευθύνσεις, π.χ. <100> σε κυβικά μέταλλα και <110> σε hcp.

Η απαγωγή θερμότητας από την κορυφή του δενδρίτη γίνεται σε 3D σε αντίθεση με όσα ισχύουν για μία 2D διεπιφάνεια.

Αν υποθέσουμε ότι το στερεό είναι ισόθερμο, η ταχύτητα ανάπτυξης του δενδριτικού κλάδου δίδεται από εξίσωση ανάλογη της

$$K_S \left(\frac{dT}{dx} \right)_S = K_L \left(\frac{dT}{dx} \right)_L + vL_V$$

όπου όμως η βαθμίδα θερμοκρασίας $(dT/dx)_L$ μετράται κατά τη διεύθυνση ανάπτυξης του δενδρίτη.

Κατανομή θερμότητας στην κορυφή ενός αναπτυσσόμενου δενδρίτη.

Αποδεικνύεται ότι : $\left(\frac{dT}{dx}\right)_L \cong \frac{\Delta T_c}{r}$

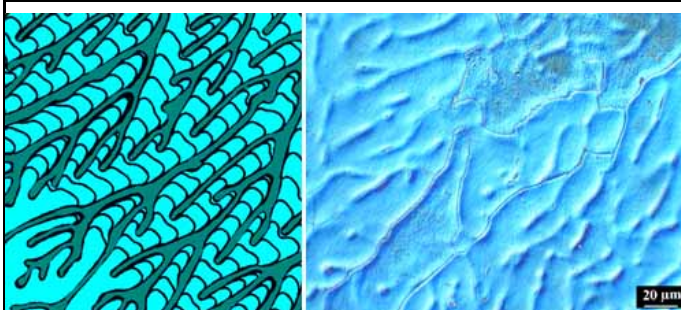
Οπου ΔT_c είναι η διαφορά της θερμοκρασίας ανάμεσα στη διεπιφάνεια (T_i) και το supercooled τήγμα μακριά από τον δενδρίτη (T_∞).

Επομένως $K_S \left(\frac{dT}{dx}\right)_S = K_L \left(\frac{dT}{dx}\right)_L + vL_V \Rightarrow v = -\frac{K_L}{L_V} \left(\frac{dT}{dx}\right)_L \cong \frac{K_L}{L_V} \frac{\Delta T}{r}$

⇒ για δεδομένο ΔT η ταχύτητα ανάπτυξης αυξάνει για μικρή τιμή του r που επιτρέπει πιο αποτελεσματική απαγωγή θερμότητας.

Προσομείωση δενδριτικής ανάπτυξης.

Δενδριτική ανάπτυξη σε supercooled Cu κατά 280 K. Αριστερά φαίνεται η προσομοίωση ενώ δεξιά φαίνεται το πραγματικό υλικό.

Δενδρίτες σε νυφάδες χιονιού.